

*Бондар О.В., полковник,
начальник Територіального Кримського
контрольно-ревізійного управління
Міністерства оборони України,
Кантаєва О.В., д.е.н., доцент,
Севастопольського інституту банківської справи
Української Академії банківської справи НБ України*

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВІЙСЬКОВИХ СТРУКТУРАХ ЩОДО КОНТРОЛЮ, АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності бюджетної установи необхідна з метою оцінювання якості управління керівником установи, ефективності використання коштів та прийняття управлінських рішень, та за підсумками оцінювання – доцільність знаходження на посаді керівника та відповідних посадових осіб. Оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства не може бути застосована для бюджетної установи у зв'язку з відсутністю виробництва, прибутку та інш. У бюджетній установі з метою її оцінки потрібно досліджувати законність та ефективність витрачання коштів та матеріальних ресурсів, а також прийняття управлінських рішень.

Система державного внутрішнього фінансового контролю в Україні не має достатнього наукового, інформаційно-технічного та кадрового забезпечення в частині впровадження в практику сучасного вітчизняного та зарубіжного досвіду, розроблення та реалізації новітніх інформаційно-програмних проєктів.

В сучасній вітчизняній практиці контрольної діяльності набула застосування форма контролю – аудит. Це стало можливим завдяки формуванню теоретичних і практичних основ аудиту, яке було успішно проведено у докторських дисертаціях В.С. Рудницького, О.А. Петрик, Н.І. Дорош, М.Г. Давидова, а також у наукових та навчально-методичних працях М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, С.Я. Зубілевич, Л.П. Кулаковської, В.Я. Савченка, Б.Ф. Усача, Л.М. Чернелевського та інших.

Метою статті є визначення проблеми відсутності однозначної оцінки діяльності бюджетних установ за підсумками внутрішнього фінансового контролю та напрямки її рішення. В українській економічній науці комплексного дослідження проблем оцінки діяльності бюджетних установ у військових структурах за підсумками внутрішнього фінансового контролю на сучасному етапі розвитку економіки не здійснювалося.

Теоретичні питання фінансового контролю досліджували: О.О. Анісімов, Т.А. Башкатова, Т.А. Бутинець, О.Д. Василик, Е.О. Вознесенський, В.О. Воронов, Е.Ю. Грачева, Г.М. Давидов, Є.В. Калюга, О.П. Кириленко, М.С. Малєїн, В.М. Радіонова, Л.А. Савченко, Р.Г. Сомоев, Н.В. Фадейкіна, В.И. Шлейников, С.О. Шохін, С.І. Юрій та інші вітчизняні та зарубіжні вчені.

Однак, не можна по-справжньому організувати внутрішній контроль на будь-якому підприємстві, скажімо, касових операцій, чи руху нематеріальних активів у відриві від всього комплексу об'єктів, що мають місце на підприємстві. Якщо контроль організований, то він охоплює всі без винятку об'єкти обліку та діяльність кожного працюючого. Правильно організований контроль дозволяє систематично уточнювати, коригувати та вдосконалювати функції, посадові обов'язки кожного працівника. Контроль, в результаті якого не карають людину, а радяться з нею, допомагають їй, завжди підтримується всіма працюючими. Кінцевою метою фінансового контролю бюджетної установи є перш за все - відповідь на питання – наскільки ефективно спрацювала ця установа для досягнення конкретної мети?

Фінансовий контроль є однією із завершальних стадій управління фінансами. Водночас він є необхідною умовою ефективності управління фінансовими відносинами в цілому. Складність розуміння фінансового контролю зумовлена складністю самих фінансів. Так само, як фінанси є основою суспільної діяльності в будь-якій сфері і водночас відображають її матеріальну результативність, так і фінансовий контроль виступає в ролі свого роду лакмусового папірця, з допомогою якого зримо проявляється весь процес руху фінансових ресурсів, починаючи зі стадії їх формування, що необхідно для початку здійснення діяльності в будь-якій сфері публічного життя, і завершуючи одержанням фінансових результатів цієї діяльності.

Особливе місце фінансового контролю в загальній системі контролю як елемента в системі управління суспільними процесами зумовлюється його специфікою, що найяскравіше проявляється в контрольній функції самих фінансів. Об'єктивно властива фінансам здатність виражати специфічну

сторону виробничо-господарської діяльності в будь-якій сфері робить фінансовий контроль всеохоплюючим і всеосяжним.

Предметом державного фінансового контролю є фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання у частині формування, володіння, використання та відчуження грошових коштів та інших активів, що належать та/або мають належати державі, у тому числі за зобов'язаннями по податках, зборах та інших обов'язкових платежах і відрахуваннях до бюджету та позабюджетних фондів.

Методи державного фінансового контролю – це засоби, прийоми і способи його здійснення, що конкретизуються в методиках (технологіях) проведення державного фінансового контролю.

Державна контрольно-ревізійна служба складається з Головного контрольно-ревізійного управління України, контрольно-ревізійних управлінь в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі, контрольно-ревізійних підрозділів (відділів, груп) в районах, містах і районах у містах.

Головним завданням державної контрольно-ревізійної служби є здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності в міністерствах та інших органах виконавчої влади, в державних фондах, у бюджетних установах і у суб'єктів господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують (отримували в періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі - підконтрольні установи), виконанням місцевих бюджетів, розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їм у подальшому.

Головне контрольно-ревізійне управління України, контрольно-ревізійні управління в Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі виконують такі функції:

1) організують роботу контрольно-ревізійних підрозділів в Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі по проведенню державного фінансового контролю, узагальнюють наслідки державного фінансового контролю і у випадках, передбачених законодавством, повідомляють про них органам законодавчої та виконавчої влади;

2) проводять у підконтрольних установах ревізії фінансово-господарської діяльності, використання і збереження фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильності визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, стану і достовірності бухгалтерського обліку та фінансової звітності;

3) здійснюють державний фінансовий аудит виконання державних (бюджетних) програм, діяльності бюджетних установ, суб'єктів господарювання державного сектору економіки, а також інших суб'єктів господарювання, які отримують (отримували в періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно;

5) здійснюють контроль за усуненням недоліків і порушень, виявлених під час проведення державного фінансового контролю;

6) розробляють нормативно-правові акти та методичні документи з питань своєї діяльності;

7) здійснюють методологічне керівництво і контроль за діяльністю підпорядкованих контрольно-ревізійних підрозділів, узагальнюють досвід проведення державного фінансового контролю і поширюють його серед контрольно-ревізійних служб, розробляють пропозиції щодо удосконалення державного фінансового контролю;

8) проводить перевірки державних закупівель та здійснює інші функції відповідно до Закону України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти".

Органи контрольно-ревізійної служби розглядають листи, заяви і скарги громадян про факти порушення законодавства з фінансових питань. Звернення, де повідомляється про крадіжки, розтрата, недостачі, інші серйозні правопорушення, негайно пересилаються правоохоронним органам для прийняття рішення згідно з чинним законодавством.

Аудит - це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам. За результатами перевірки складається аудиторський висновок, який являє собою офіційний документ, засвідчений підписом та печаткою аудитора (аудиторської фірми),

що містить висновок щодо достовірності звітності, повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності.

При цьому важливо зазначити, що завдання ревізії схожі із завданнями аудиту, а саме: визначення достовірності інформації, що перевіряється, та відповідність чинному законодавству здійснених фінансово-господарських операцій. Водночас між ними є і суттєві відмінності (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінності між завданнями ревізії та аудиту

Відмінності	Аудит	Ревізія
Спрямування діяльності	На захист інтересів клієнтів	Насамперед захищає інтереси держави
Ефективність визначається	Клієнтом як співвідношення затрат на проведення аудиту і результатів аудиторської перевірки	Відповідним контролюючим органом, що кількісно відображається розмірами донарахованих у бюджет податків та інших надходжень
Зв'язки між організацією, що проводить перевірку, і об'єктом контролю	Горизонтальні і здійснюються на добровільній основі	Вертикальні, тобто здійснюються в порядку адміністративного призначення
Перевірки вибірковим методом за умови виявлення порушень	Має право обмежитись вибірковою перевіркою і надати можливість клієнту самому виправити помилки за весь період	Повинен провести суцільну перевірку за весь період для визначення розміру шкоди і встановлення винних
Результати відображаються	В аудиторському висновку і рекомендаціях для клієнта	В акті, що містить організаційні висновки, обов'язкові вказівки, виконання яких пізніше контролюється
Хто оплачує	Клієнт або за його згодою орган, який потребує аудиторського висновку	Вищестоящим органом або державою
Розповсюдження отриманої інформації і результатів	Зобов'язані забезпечити конфіденційність	Мають право їх висвітлити перед громадськістю

Внутрішній контроль — інструмент управління, що дає змогу керівництву органів державного і комунального сектору перевірити стан виконання завдань органу. Метою цього процесу є забезпечення достатньої впевненості керівництва зазначених органів у досягненні належного рівня економії, ефективності і результативності відповідно до завдань органів; достовірності фінансової, статистичної і управлінської звітності; у виконанні встановлених законодавством та керівництвом норм і правил; належному захисті активів від втрат (далі — досягнення мети). Отже, внутрішній контроль — це управлінський контроль, який допомагає керівництву в управлінні і виконанні завдань на постійній основі, тому внутрішній контроль не повинен розглядатися як окрема система органів державного і комунального сектору. Внутрішній контроль також повинен давати змогу викладати управлінське судження та виявляти ініціативу з метою підвищення ефективності і результативності діяльності, а також зниження витрат.

Відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 22 травня 2002 року № 685, Стандартів державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, державного і комунального майна, затверджених наказом Головного контрольно-ревізійного управління України від 9 серпня 2002 року № 168, та з метою підвищення якості контрольно-ревізійної роботи у системі Збройних Сил України, упорядкування нормативно-правових актів Міністерства оборони України з питань внутрішнього фінансового контролю, створення відповідної інструктивно-методологічної бази наказом Міністра оборони України було затверджено Положення про фінансовий контроль у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України.

Фінансовий контроль у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України організовується і здійснюється згідно з вимогами нормативно-правових актів України, наказів і директив Міністра оборони України та Положенням про фінансовий контроль у Міністерстві оборони України і Збройних Силах України.

Метою здійснення фінансового контролю у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України є:

аналіз фінансово-господарської діяльності у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України;

вивчення причин недоліків і порушень у фінансово-господарській діяльності, вживання дієвих заходів щодо їх усунення, своєчасного прийняття рішень і відшкодування заподіяної державі

матеріальної шкоди, розробка пропозицій щодо поліпшення фінансово-господарської діяльності в органах військового управління, військових частинах, військових навчальних закладах, установах і організаціях Збройних Сил України (далі – військові частини), державних підприємствах та їх об'єднаннях, установах і організаціях, що належать до сфери управління Міністерства оборони України (далі – підприємства);

вживання заходів щодо запобігання фінансовим порушенням у військових частинах та підприємствах;

надання командувачам, командирам (начальникам) допомоги в організації та веденні фінансово-господарської діяльності.

Завданням фінансового контролю в Міністерстві оборони України і Збройних Силах України є контроль за:

дотриманням вимог Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових актів, наказів і директив Міністра оборони України у сфері фінансово-господарської діяльності, цього Положення;

дотриманням фінансово-господарської дисципліни, збереженням, цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, збереженням та раціональним використанням державного майна, ефективністю і законністю (правомірністю) його відчуження, якістю проведення інвентаризацій майна, інших активів і пасивів військових частин та підприємств;

дотриманням вимог нормативно-правових актів при витратах коштів і військового майна, правильною організацією і веденням господарської діяльності військ (сил);

якістю планування, ціноутворення, виконанням договірних зобов'язань військовими частинами та підприємствами;

повнотою оприбуткування матеріальних цінностей і правильністю їх списання військовими частинами та підприємствами; розрахунками з платними споживачами;

забезпеченням збереження військового майна та коштів; попередженням безгосподарності і марнотратства при витратах коштів і військового майна військовими частинами та підприємствами;

виконанням кошторису Міністерства оборони України та своєчасним виконанням зобов'язань перед державним бюджетом військовими частинами та підприємствами;

правильною і своєчасною виплатою особовому складу Збройних Сил України грошового забезпечення і заробітної плати; виплатою інших видів соціальної допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей;

станом бухгалтерського обліку, законністю (правомірністю) фінансово-господарських операцій, повнотою і своєчасністю документального оформлення та відображення в обліку фінансових, кредитних та розрахункових операцій, законністю (правомірністю) їх здійснення, правильністю ведення бухгалтерського обліку і складання звітності, своєчасністю їх подання військовими частинами та підприємствами;

станом контрольно-ревізійної роботи, виконанням пропозицій і усуненням недоліків за актами ревізій фінансово-господарської діяльності, організацією внутрішнього контролю у військових частинах та підприємствах;

повнотою і своєчасністю документального оформлення та відображення в обліку фінансових, кредитних та розрахункових операцій, законністю їх здійснення, правильністю ведення бухгалтерського обліку і складання звітності військовими частинами та підприємствами.

У Міністерстві оборони України та Збройних Силах України здійснюється фінансовий контроль:

попередній – до проведення фінансово-господарських операцій шляхом перевірок кошторисно-планових, договірних, розрахункових та інших документів у процесі фінансового планування, нарахування грошового забезпечення і заробітної плати, реєстрації штатних розписів, аналізу дотримання договірних умов тощо;

поточний – шляхом перевірок виконання кошторисів, ведення бухгалтерського обліку, аналізу звітності;

наступний (послідуючий) – після проведення фінансово-господарських операцій шляхом документальних ревізій і ревізій окремих питань фінансово-господарської діяльності за обліковими та звітними даними, прибутково-видатковими документами, перевірки фактичної наявності коштів, цінностей і бланків суворого обліку по фінансовій службі.

Головним завданням органів контрольно-ревізійної служби Збройних Сил України є здійснення фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяття

зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у бюджетних установах та у суб'єктах господарювання, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують (отримували в період, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне майно, розроблення пропозицій щодо усунення виявлених недоліків і порушень та запобігання їх у подальшому.

Фінансовий контроль реалізується органами контрольно-ревізійної служби через проведення фінансового аудиту та інспектування.

Фінансовий аудит є різновидом фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних коштів і майна, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. Результати фінансового аудиту та їх оцінка викладаються у звіті.

Інспектування здійснюється у формі ревізії та полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Результати ревізії викладаються в акті.

Ревізії повинні забезпечити виявлення і блокування діяльності, що загрожує економічній безпеці Збройних Сил України, спричиняє зростання дебіторської та кредиторської заборгованості, спрямована на здійснення господарських операцій, які не передбачені або заборонені чинним законодавством, неефективне використання державних коштів і майна, а також сприяти зміцненню фінансово-господарської дисципліни, поліпшенню фінансового стану державних підприємств, установ та організацій, що входять до сфери управління Міністерства оборони України, збереженню державного майна, поповненню доходів Державного бюджету України.

Аналіз фінансового стану підприємства починається із загальної його оцінки за показниками, які характеризують: забезпеченість підприємства власним капіталом, раціональність розміщення власного капіталу, величину і частку робочого капіталу, ефективність використання власного капіталу, ефективність використання власного оборотного капіталу, ефективність використання сукупного капіталу, фондівіддачу активів підприємства.

Аналіз і загальна оцінка фінансового стану підприємства проводиться з метою оперативного реагування і прийняття управлінських рішень, скерованих на зміцнення фінансового стану, забезпечення фінансової стабільності в наступному періоді і на перспективу.

Поглиблений аналіз — деталізований факторний аналіз і оцінка структурних змін майнового і фінансового стану підприємства та можливостей його розвитку на перспективу. Він конкретизує і доповнює експрес-аналіз, дає можливість всебічно оцінити фінансовий стан суб'єкта господарювання, пооб'єктно виявити внутрішньогосподарські резерви, визначити шляхи та прийняти управлінські рішення щодо їх використання. Ступінь деталізації залежить від уміння, мети і бажання аналітика.

В аналізі зосереджується увага на таких об'єктах, що потребують детального вивчення: склад і структура активів і пасивів балансу підприємства, структура власного капіталу, розміщення власного капіталу та довгострокових залучених коштів, стан і ефективність використання основних фондів та інших необоротних активів, оборотні засоби та джерела їх формування, тривалість операційного циклу, дебіторська і кредиторська заборгованість, фінансові результати, рух грошових потоків, ділова активність.

При подальшому розгляді всіх факторів, які впливають на якість оцінки фінансово-господарської діяльності бюджетних установ, можливе створення методології оцінки діяльності керівного складу установи.

Напрямами рішення проблеми вважаємо:

визначення основних ризиків у діяльності бюджетної установи та фактори які можуть впливати на їх виникнення;

встановлення основних груп питань, які потребують дослідження для здійснення оцінки;

визначення факторів, які впливають на обсяги фінансових порушень та їх підсумки;

правильність прийняття управлінських рішень.

вибір методу оцінки, який враховує всі основні фактори якості діяльності керівництва та всього особового складу бюджетної установи;

знаходження загального підходу в оцінці різних, за своєю діяльністю та методів досягнення кінцевої мети діяльності, установ.

Визначення методики оцінки фінансово-господарської діяльності бюджетних установ дасть змогу у подальшому підборі та комплектуванні управлінців на керівні посади та, як наслідок, економії бюджетних коштів й ефективного їх використання.

Створення сучасної системи державного внутрішнього фінансового контролю потребує врахування традицій країни у сфері державного управління, державного та адміністративно-територіального устрою і процесу його удосконалення, узгодження із загальними принципами та пріоритетами фінансової (зокрема в бюджетному процесі) і майнової політики, а також з процесом реформ, що проводяться у цій сфері. На сучасному етапі, у період реформування з огляду на зазначене та з урахуванням принципу ефективності бюджетної системи державний внутрішній фінансовий контроль слід розвивати у комплексі з проведенням адміністративної реформи та реформи адміністративно-територіального устрою на демократичних засадах.

У зв'язку з чим вважаємо за необхідне визначити основні напрямки методології оцінки фінансово-господарської діяльності бюджетних військових установ.

Література

1. Бюджетний кодекс України, ст.26.
2. Закон України "Про аудиторську діяльність" № 3125-ХІІ від 22 квітня 1993 року (в редакції Закону України від 14 вересня 2006 року №140-V), ст. 8.
3. Закон України "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні" № 2939-ХІІ від 26 січня 1993 р.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 2002 року № 685 "Про здійснення міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади внутрішнього фінансового контролю".
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 року №1777 (зі змінами і доповненнями) "Про порядок проведення органами ДКРС аудиту фінансової та господарської діяльності бюджетних установ".
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2006 року "Про порядок проведення органами ДКРС державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання".
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 січня 2010 року №2 "Про проведення внутрішньої контрольно-ревізійної роботи в системі центрального органу виконавчої влади".

336.15

*Наливайченко С.П., д.э.н, профессор,
Крымский экономический институт
КНЭУ имени Вадима Гетьмана*

**ПЕНСИОННАЯ РЕФОРМА КАК ИНСТРУМЕНТ СБАЛАНСИРОВАНИЯ
ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ГОСУДАРСТВА**

С целью обеспечения пенсионного страхования в Украине создано самостоятельное государственное учреждение, которое имеет статус государственного целевого внебюджетного фонда - Пенсионный фонд Украины (ПФУ). Пенсионный фонд Украины является наибольшим внебюджетным целевым фондом. Тенденция, которая наблюдается в Украине, довольно печальна: сокращение удельного веса работающего населения и увеличение числа пенсионеров. Демографические прогнозы и расчеты свидетельствуют о том, что если систему не изменить, то в будущем появятся очень высокие риски того, что пенсионных взносов работающих людей не будет достаточно для того, чтобы обеспечивать выплату пенсий пенсионерам.

Вопросы реформирования системы пенсионного обеспечения в последний год получили активное обсуждение в обществе, среди политиков и журналистов. Вместе с тем они однократно изучались отечественными экономистами, среди которых следует отметить цикл работ В. Полозенко, статьи В. Бончика, В. Мельничук, Ю. Туряницы и других [1-5].

Целью статьи является изучение основных направлений пенсионной реформы Украины с целью обеспечения сбалансированности финансовых ресурсов государства.

Современная пенсионная система Украины, основой которой является введенное с января 2004 года общеобязательное государственное пенсионное страхование, является результатом эволюционной трансформации института пенсионного обеспечения, который сформировался после обретения независимости в начале 90 годов XX века и, в свою очередь, фактически, был своеобразным «пенсионной наследием» бывшего СССР.